

Granica ciągu. Twierdzenia o granicy sumy, iloczynu i ilorazu ciągów

Michał Kuć i Maciej Nieszporski

7 stycznia 2011

1 Definicja granicy ciągu “!”

Liczbę g nazywamy granicą ciągu (nieskończonego) a_n jeśli:

$$\forall \varepsilon > 0 \exists N \in \mathbb{N} \forall n > N |a_n - g| < \varepsilon$$

Słownie:

Dla każdego ε większego od 0, istnieje takie N należące do zbioru liczb naturalnych, że dla każdego n większego od N spełniona jest nierówność:

$$|a_n - g| < \varepsilon$$

Granicę g ciągu a_n przy $n \rightarrow \infty$ oznaczamy jako $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = g$.

Rozszyfrowanie definicji granicy ciągu polega przede wszystkim na zrozumieniu czym jest ε . ε to dowolna liczba większa od 0, która wyznacza “odległość” od wartości granicy ciągu. Jeśli ciąg posiada granicę, to wraz z dążeniem kolejnych wyrazów do nieskończoności (w opisywanym przypadku), ich wartości “zbliżają się” do danej granicy. Istotą definicji granicy ciągu jest wypowiedzenie co to znaczy “zbliżać się do czegoś”. Liczba N jest numerem granicznego wyrazu ciągu, takim że dla kolejnych wyrazów ciągu ($n > N$), $|a_n - g| < \varepsilon$ będzie mniejsza od ε (N należy do zbioru liczb naturalnych indeksy wyrazów ciągu są liczbami naturalnymi). Zapis $|a_n - g| < \varepsilon$ oznacza tyle, że skoro ciąg a_n ma granicę g , to różnica $a_n - g$ będzie co raz “bliższa” 0.

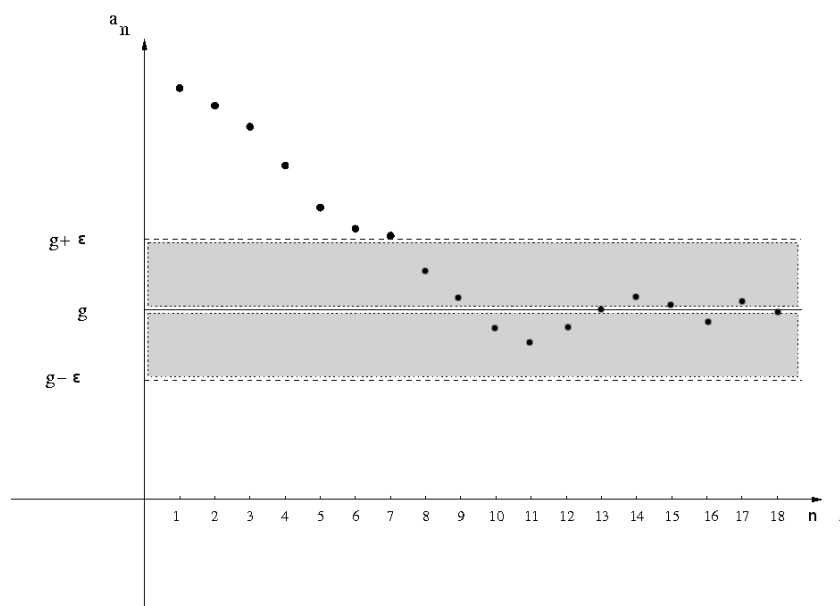
Ciągi mające granice nazywa się zbieżnymi, a pozostałe – rozbieżnymi.

1.1 W którym wykładowca się wtrąca.

Chyba przestałem rozumieć czym jest ε . Spróbujmy inaczej. Paskiem o grubości 2ε nazwijmy zbiór $\mathbb{R}_+ \times]g - \varepsilon, g + \varepsilon[$ na wykresie ciągu (szary obszar na rysunku 1). ε decyduje więc o grubości paska. Definicję granicy możemy teraz wypowiedzieć następująco:

Mówimy że g jest granicą ciągu gdy choćby nie wiem jak cienki pasek wziąć to począwszy od pewnego miejsca N wszystkie wyrazy ciągu i tak znajdą się w pasku. Na rysunku 1 $N = 7$.

Ten ustęp można opuścić, wykładowcę korci by go wyciąć.

Rysunek 1:

2 Podstawowe działania algebraiczne na ciągach i ich granicach

Niech dane będą dwa ciągi **zbieżne**:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = g$$

oraz

$$\lim_{n \rightarrow \infty} b_n = h$$

2.1 Granica sumy ciągów “3”

Udowodnię, że suma granic ciągów jest równa granicy sumy ciągów:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n + \lim_{n \rightarrow \infty} b_n = g + h = \lim_{n \rightarrow \infty} (a_n + b_n)$$

Wiedząc, że a_n oraz b_n posiadają granice, możemy powiedzieć, że od pewnego miejsca, powiedzmy N , zachodzi:

$$\begin{cases} |a_n - g| < \frac{\varepsilon}{2} \\ |b_n - h| < \frac{\varepsilon}{2} \end{cases}$$

$$|a_n - g| + |b_n - h| < \varepsilon.$$

Stosując nierówność trójkąta mamy

$$|(a_n + b_n) - (g + h)| \leq |a_n - g| + |b_n - h| < \varepsilon.$$

Wynika stąd, że:

$$\forall \varepsilon > 0 \exists N \in \mathbb{N} \forall n > N |a_n + b_n - (g + h)| < \varepsilon$$

a to oznacza

$$\lim_{n \rightarrow \infty} (a_n + b_n) = g + h.$$

2.2 Granica iloczynu ciągów “4”

Udowodnię, że suma granic ciągów jest równa granicy sumy ciągów:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} (a_n \cdot b_n) = \lim_{n \rightarrow \infty} a_n \cdot \lim_{n \rightarrow \infty} b_n$$

Przypominam, że zakładamy iż granice po prawej stronie równości istnieją. Mamy dowieść, że granica po lewej stronie istnieje i wynosi $g \cdot h$ tzn.

$$\forall \varepsilon > 0 \exists N \in \mathbb{N} \forall n > N |a_n b_n - gh| < \varepsilon.$$

W tym celu zapiszmy $|a_n b_n - gh|$ jako

$$|a_n b_n - gh| = |a_n b_n - a_n h + a_n h - gh| = |a_n||b_n - h| + |h||a_n - g|$$

i dalej używając nierówności trójkąta

$$|a_n b_n - a_n h + a_n h - gh| \leq |a_n(b_n - h) + h(a_n - g)| = |a_n||b_n - h| + |h||a_n - g|.$$

Ciąg a_n jest zbieżny jest więc ograniczony oznacza to, że istnieje takie A , że dla każdego n naturalnego zachodzi $|a_n| < A$. Niech M oznacza większą z liczb A i $|h|$ (M jest dodatnie). Mamy wtedy

$$|a_n||b_n - h| + |h||a_n - g| \leq M(|b_n - h| + |a_n - g|).$$

Ponieważ ciągi a_n i b_n są zbieżne od pewnego miejsca, powiedzmy N , zachodzi

$$|b_n - h| < \frac{\varepsilon}{2M}, \quad |a_n - g| < \frac{\varepsilon}{2M}$$

czyli

$$\forall \varepsilon > 0 \exists N \in \mathbb{N} \forall n > N |a_n b_n - gh| < M(|b_n - h| + |a_n - g|) < \varepsilon.$$

A to oznacza

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n \cdot \lim_{n \rightarrow \infty} b_n = gh.$$

2.3 Granica ilorazu ciągów “5”

Uwaga na wykładzie dowód był nieco inny. Niech dane będą ciągi zbieżne a_n oraz b_n , których granice odpowiednio wynoszą g i h . O h zakładamy, że jest różne od zera. Udowodnimy najpierw, że

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{b_n} = \frac{1}{\lim_{n \rightarrow \infty} b_n}.$$

Rozważymy jedynie przypadek gdy $h < 0$ (przypadek $h > 0$ dowodzi się analogicznie).

Zgodnie z definicją granicy ciągu dla każdego $\varepsilon > 0$ dla dostatecznie dużych n , większych powiedzmy od N , zachodzi

$$h - \varepsilon < b_n < h + \varepsilon.$$

W szczególności biorąc $\varepsilon = -\frac{h}{2}$, od pewnego miejsca mamy

$$\frac{3h}{2} < b_n < \frac{h}{2}$$

a to oznacza, że

$$|b_n| > \frac{|h|}{2}.$$

Dzięki temu, że $h \neq 0$ mamy

$$\frac{1}{|b_n|} < \frac{2}{|h|}.$$

Używając ostatniej nierówności oszacujmy teraz różnicę:

$$\left| \frac{1}{b_n} - \frac{1}{h} \right| = \left| \frac{h - b_n}{hb_n} \right| = \frac{|h - b_n|}{|h||b_n|} < \frac{2|b_n - h|}{|h|^2}$$

ale ciąg b_n ma granicę h tzn. od pewnego miejsca powiedzmy N_1 zachodzi również (wybieramy takie N_1 by $N_1 > N$)

$$|b_n - h| < \frac{\varepsilon|h|^2}{2}$$

a to oznacza, że

$$\forall \varepsilon > 0 \exists N \in \mathbb{N} \forall n > N \left| \frac{1}{b_n} - \frac{1}{h} \right| < \frac{2|b_n - h|}{|h|^2} < \varepsilon.$$

czyli

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{b_n} = \frac{1}{h} = \frac{1}{\lim_{n \rightarrow \infty} b_n}.$$

Dowód zakończymy wykozystując wiadomości na temat granicy iloczynu ciągów:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{a_n}{b_n} = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(a_n \cdot \frac{1}{b_n} \right) = \lim_{n \rightarrow \infty} a_n \cdot \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{b_n} = \frac{\lim_{n \rightarrow \infty} a_n}{\lim_{n \rightarrow \infty} b_n}.$$